

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора,
завідувачки кафедри страхування, банківської справи та ризик-
менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Приказюк Наталії Валентинівни

на дисертаційну роботу Поцелуйка Ігоря Володимировича на тему:

«Розвиток ринку кредитних послуг України в

умовах фінансової нестабільності»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи

Ринок кредитних послуг відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку національної економіки. Через кредитний механізм відбувається ефективний розподіл фінансових ресурсів, що дозволяє задовольняти потреби бізнесу, стимулювати споживчу активність населення та підтримувати загальний рівень ділової активності. Завдяки кредитуванню створюються передумови для інвестиційного зростання, технологічного оновлення підприємств і підвищення рівня життя населення. Таким чином, ринок кредитних послуг виступає одним із найважливіших елементів фінансової системи, який впливає на всі сектори економіки.

Водночас у межах ринку кредитних послуг можуть формуватися й деструктивні чинники, які здатні негативно впливати як на розвиток фінансової системи, так і на національну економіку загалом, що неодноразово підтверджувалося перебігом фінансово-економічних криз як глобального, так і локального характеру.

Останніми роками функціонування ринку кредитних послуг України стикається з низкою викликів, зокрема породжених військовими діями в країні, віртуалізацією суспільства та повторюваними пандеміями. У таких

умовах розвиток ринку кредитних послуг в Україні є не просто економічною необхідністю, а стратегічним завданням для подолання кризових явищ і запуску механізмів економічного відновлення. Доступне, прозоре та надійне кредитування може стати потужним інструментом підтримки малого та середнього бізнесу, відбудови зруйнованої інфраструктури, фінансування інновацій та зміцнення соціально-економічної стійкості країни.

Отже, постає потреба у поглибленні теоретичних, методичних і прикладних аспектів обґрунтування напрямів стимулювання такого розвитку як у періоди стабільного функціонування фінансової системи, так і за умов її нестабільності, спричиненої низкою чинників різного походження. Відтак, тема дисертаційної роботи Поцелуйка І.В. є безперечно актуальною та важливою в сучасних умовах.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано в межах планів науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами:

- «Розвиток ринку кредитних послуг в умовах становлення цифрової економіки» (номер державної реєстрації 0121U113250), у межах якої автором обґрунтовано сутність та характерні риси функціонування ринку кредитних послуг в умовах фінансової нестабільності;

- «Стратегічні детермінанти розвитку ринку фінансових послуг в умовах цифровізації національної економіки» (номер державної реєстрації 0123U104317), у рамках якої здобувачем розглянуто сутність кастомізації та особливості її використання кредитними установами в умовах цифровізації ринку фінансових послуг;

- «Теоретико-прикладні положення розвитку ринку кредитних послуг в умовах макроекономічної нестабільності та повоєнного відновлення економіки (номер державної реєстрації 0123U104319), де автором обґрунтовано передумови, особливості функціонування ринку кредитних послуг в умовах фінансової нестабільності та наслідки для кредитних

установ, національної економіки від виникнення кризових ситуацій в межах фінансової системи країни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Існуючі наукові положення за темою дослідження детально проаналізовані автором, що відображено у структурі та змісті роботи, а також у широкому спектрі систематизованих досліджень вітчизняних та іноземних вчених у сфері функціонування і розвитку ринку кредитних послуг. Окрім зазначеного, автором вивчено низку нормативно-правових документів та проаналізовано значний масив статистичної інформації.

Мета дослідження визначена чітко і коректно, предмет і об'єкт відповідають темі роботи. Завдання повністю узгоджуються з метою роботи та забезпечують її розкриття.

Достовірність отриманих наукових результатів, представлених у дисертаційному дослідженні, підтверджується різними методами наукового пошуку загального та прикладного характеру: метод контент-аналізу та метод систематизації – для обґрунтування наукових підходів до визначення змісту таких дефініцій, як «макроекономічна нестабільність», «фінансова нестабільність», «фінансова стабільність», «фінансова криза», «криза ринку кредитних послуг»; системний підхід – для дослідження ринку кредитних послуг як цілісної системи, а також для опису механізму функціонування такої системи в умовах нестабільності; методи абстрагування та узагальнення – для характеристики особливостей функціонування ринку кредитних послуг в умовах фінансової нестабільності та економічного відновлення; статистичні методи аналізу та індексний метод – для опису сучасних тенденцій функціонування кредитних установ і загального розвитку ринку кредитних послуг в Україні; методи економетричного моделювання – для обґрунтування впливу макроекономічних чинників на діяльність різних типів кредитних установ; методи аналізу, синтезу – при конкретизації базових перешкод

розвитку ринку кредитних послуг, сучасних викликів щодо забезпечення його ефективного функціонування, обґрунтування заходів розвитку кредитних установ в умовах макроекономічної нестабільності; метод групування – для опису наукових підходів до трактування сутності категорії «кастомізація» та конкретизації видів кастомізації кредитних послуг; графоаналітичний та табличний методи – для узагальнення статистично-аналітичної інформації та наочного представлення результатів, отриманих у процесі дослідження.

Дисертація Поцелуйка І.В. є ґрунтовною та оригінальною науковою працею, що характеризується цілісною побудовою та відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р.

Наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та опублікованими науковими працями дозволяє погодитися з положеннями, які виносяться на захист щодо наукової новизни:

- запропоновано модель впливу процесу кастомізації кредитних послуг на стабільність функціонування ринку кредитних послуг в умовах цифровізації фінансової системи, що реалізовано через визначення сутності кастомізації фінансової послуги, її специфічних рис, переваг і недоліків, можливих наслідків для роботи кредитних установ, опис алгоритму її впровадження у їхню діяльність;

- поглиблено наукові положення щодо розуміння сутності та змістовних ознак функціонування ринку кредитних послуг, які на відміну від існуючих концепцій, сформульовані на основі використання міждисциплінарного підходу, зокрема дослідження його змісту з використанням таких підходів: правовий, ринковий, інституціональний, системний, трансформаційний, просторовий та поведінковий; це дало

можливість розглянути функції ринку кредитних послуг (трансформаційна, перерозподільна, регулююча, забезпечувальна, стимулююча, інноваційна), визначити його особливості розвитку, описати прикладні аспекти функціонування механізму такого ринку;

- обґрунтовано науковий підхід до обґрунтування напрямків трансформації ринку кредитних послуг, який, на відміну від існуючих підходів, полягає в конкретизації особливостей такої трансформації, її причин та умов здійснення в періоди макрофінансової нестабільності та економічного відновлення діяльності кредитних установ, що здійснено через врахування результатів аналізу впливу макрофінансових показників на функціонування ринку кредитних послуг;

- систематизовано види кастомізації кредитних послуг, які, на відміну від інших підходів, були виокремлені через використання процесного підходу до розгляду змісту кредитної послуги та визначення особливостей формування кредитних відносин у межах фінансової системи; це дало можливість конкретизувати такі види кастомізації кредитної послуги як: персоніфікована, цінова, поведінкова, цифрова, групова та ризикова, а також розглянути їхній зміст;

- розширено понятійно-категоріальний апарат фінансової науки у частині уточнення сутності таких категорій, як «макроекономічна нестабільність», «фінансова стабільність», «фінансова нестабільність», «фінансова криза», запропоновано фінансову нестабільність розглядати як системну характеристику фінансової системи, яка відображає дисипативні, турбулентні процеси в розвитку такої системи, що ускладнюють її здатність виконувати покладені на неї функції, забезпечувати сприятливі умови для функціонування фінансових установ, їхньої здатності перетворювати фінансові ресурси економічних суб'єктів у кредитні та інвестиційні ресурси для економічного розвитку країни; врахування такого підходу до розуміння

сутності фінансової нестабільності дозволило визначити її ознаки, описати наслідки формування для кредитних установ;

– сформульовано теоретичні положення щодо розгляду сутності механізму функціонування системи ринку кредитних послуг, що реалізовано через дослідження його сутності, основних суб'єктів, методів, інструментів, принципів, визначення видів ресурсного забезпечення, які необхідні для підтримки стабільного функціонування такого механізму (нормативно-правове, інституціональне, фінансове, інформаційне, кадрове); це дало можливість розглянути особливості трансформації зазначеного механізму в умовах виникнення кризових ситуацій у функціонуванні фінансової системи країни;

– описано наукові підходи до розгляду сутності поняття «криза ринку кредитних послуг», яке запропоновано розглядати як стан функціонування ринку кредитних послуг, якому притаманна незбалансованість попиту і пропозиції на позикові кошти, що супроводжується руйнуванням економічних відносин між позичальниками та кредиторами, зниженням доступності кредитних ресурсів та формуванням інституціонального простору для зменшення рівня довіри між основними його учасниками; врахування окресленого підходу до розуміння зазначеного поняття дало можливість виокремити його змістовні ознаки, визначити передумови та причини формування кризових явищ в межах ринку кредитних послуг.

Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що розроблені у дисертації положення, рекомендації та висновки доведені до рівня методичних рекомендацій, прийнятих до впровадження.

Результати дисертаційної роботи впроваджені у діяльність:

– АТ «Акцент-Банк»: враховано сформульовані здобувачем напрямки забезпечення зростання рівня фінансової грамотності користувачів кредитних послуг (F5A5-RF81-BAP8-5481 від 01.05.2025);

– Бізнес-консультативної компанії «ПРИВАТ КОНСАЛТ»: враховано пропозиції щодо впровадження цифрових технологій у сферу надання фінансових послуг різним категоріям клієнтів; прикладні аспекти щодо створення персоналізованих фінансових продуктів (№ 02/05 від 01.05.2025);

– Національного університету «Чернігівська політехніка»: використано у навчальному процесі кафедри фінансів, банківської справи та страхування при розробці методичних матеріалів, а також під час проведення лекційних та практичних занять з таких освітніх компонентів: «Гроші та кредит», «Кредитний менеджмент», «Ринок кредитних послуг» (№ 202/08-888/ВС від 01.05.2025).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Результати проведеного аналізу публікацій Поцелуйка І.В. дають підстави стверджувати, що вони повною мірою відображають основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації.

За результатами дослідження опубліковано 12 наукових працях, з них: 1 стаття в іноземному науковому виданні (Scopus); 5 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 6 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій – 9,84 друк. арк.; особисто автору належить – 5,22 друк. арк.

Автором дотримані вимоги п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованим результатам тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушення академічної доброчесності.

Дисертант дотримувався норм та принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації

1. Розглядаючи у першому розділі сутність механізму функціонування ринку кредитних послуг, автор зазначає що такий механізм функціонує і розвивається у відповідності до особливостей трансформації в країні господарського механізму, відповідного фінансового та економічного механізмів (с. 35). Доцільно, на нашу думку, було б також обґрунтувати сутність та особливості функціонування в межах національної економіки насамперед економічного механізму та фінансового механізму, що дало б можливість більш глибоко дослідити механізм функціонування ринку кредитних послуг, обґрунтувати його роль у функціонуванні фінансового механізму держави.

2. На рис. 1.8 (с. 64) автором описується зародження кризових чинників у роботі кредитних установ та їх поширення на функціонування національної економіки. У межах такого рисунку визначаються операційні, фінансові, інформаційні, інституційні ризики, які притаманні кредитним установам і можуть виникати під час їхньої діяльності. Відповідно у роботі доцільно було більш детально описати сутність таких ризиків, причини їх виникнення, наслідки для роботи таких установ.

3. На с. 70 (рис. 1.10) автор наводить категоріальний простір дослідження сутності дефініції «фінансова криза». У межах цього рисунку визначаються основні ознаки категорії «криза», а саме: турбулентність, непередбачуваність, руйнування, нестабільність, дисбаланс, оновлення. Автору варто було б більш детально розглянути викладені ознаки та обґрунтувати, чому саме такі з них були виокремлені дисертантом.

4. На с. 131-132 автором визначається індекс розвитку ринку кредитних послуг, розрахунок якого здійснюється на основі визначення окремих субіндексів розвитку різних типів кредитних установ. Роль кожного з таких субіндексів у загальному індексі розвитку ринку кредитних послуг автором визначено однаковою. Проте, на нашу думку, доцільно було б ввести коригуючі коефіцієнти для визначення такого індексу з урахування, що рівень розвитку кредитних установ в Україні є різним і їх роль у функціонуванні ринку кредитних послуг також є відмінною.

5. У підрозділі 3.3 дисертаційної роботи доцільно більше уваги приділити обґрунтуванню видів системного ризику, який може виникати у межах функціонування фінансової системи, конкретизувати інструменти, які використовуються органами державної влади для попередження виникнення таких ризиків.

6. У третьому розділі дисертації також варто приділити увагу опису різних сценаріїв застосування інструментів макропруденційної політики для забезпечення стабільності ринку кредитних послуг в умовах як фінансової стабільності, так і фінансової нестабільності.

Вказані зауваження та дискусійні положення не знижують загальної теоретичної та практичної значущості дисертації та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Поцелуйка Ігоря Володимировича.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Поцелуйка Ігоря Володимировича на тему «Розвиток ринку кредитних послуг України в умовах фінансової

нестабільності» є завершеним дослідженням, яке виконане на актуальну тему, містить положення наукової новизни.

Дисертація відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами) та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами й доповненнями від 19 травня 2023 р. № 502) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502).

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Поцелуйко Ігор Володимирович, автор дисертації «Розвиток ринку кредитних послуг України в умовах фінансової нестабільності», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Опонент:

доктор економічних наук,
професор, завідувачка кафедри
страхування, банківської справи та
ризик-менеджменту
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка



Наталія ПРИКАЗЮК